

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické publikace nesmí být reprodukována nebo šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vykonavatele majetkových práv k dílu, kterého je možné kontaktovat na adrese: Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress, Rybkova 19, 602 00 Brno.

All rights reserved. No part of this e-book may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of copyright administrator which can be contacted at Masaryk University Press, Žerotínovo náměstí 9, 601 77 Brno.

Profesor Jan Zouhar hovoří o svém filozofování

Pane profesore, Vaše pozice je nejen v české filozofii, ale také mezi filozofy slovanských zemí významná. S Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně (FF MU) jste spjat již od doby svého studia filozofie a také bohemistiky. Pracoval jste v Československé akademii věd a nyní již skoro třicet let působíte na katedře filozofie FF MU. Po několik funkčních období jste byl vedoucím katedry filozofie FF MU a také proděkanem FF MU. Mezi českými a slovenskými filozofy jste nezpochybnitelnou autoritou, jako filozofa Vás znají v Polsku, Bělorusku, na Ukrajině i v Rusku. Mezi Vašimi zájmy zaujímá zvláštní postavení česká filozofie 19. a 20. století včetně filozofického myšlení T. G. Masaryka a J. Patočky. Jste autorem mnoha knih z této oblasti a článků publikovaných nejen v Česku a na Slovensku, ale také v Polsku. Dokonale ovládáte polský jazyk. Svě práce píšete nejen v mateřském jazyce, nýbrž rovněž v polštině. Vaše práce jsou překládány také do angličtiny a francouzštiny. Účastníte se významných filozofických konferencí mj. v Česku, na Slovensku a také v Polsku. Jste jedním z tvůrců hnutí filozofů slovanských zemí, členem Sdružení filozofů slovanských zemí, spoluzakladatelem Časopisu filozofů slovanských zemí ΣΟΦΙΑ, členem jeho vědecké rady a autorem příspěvků. Jste také členem vědeckých redakcí jiných vědeckých časopisů v České republice a Slovenské republice i v Polsku. Máte také velké úspěchy na poli organizačním. Patří k nim nepochybně řízení a rozvoj katedry filozofie FF MU. Jste aktivní v oblasti popularizace myšlenek T. G. Masaryka. Jste předsedou správní rady (kuratoria) Ústavu T. G. Masaryka a donedávna též členem rady Masarykova ústavu AV ČR, institucí, jež se spolu s archivem AV ČR zabývají dokumentací díla T. G. Masaryka a publikováním jeho prací. Svou aktivní účastí podporujete organizaci Konferencí filozofů slovanských zemí a jste jejich stálým účastníkem. A to je, pane profesore, jen pár informací o Vašich vědeckých a organizačních úspěších. Domnívám se, že mladší generace filozofů slovanských zemí a také čtenářů časopisu ΣΟΦΙΑ nemá o Vás dostatek informací. Mohl byste, pane profesore, přiblížit svou osobu včetně důležitých událostí ve Vašem dosavadním životě, a především pak své teoretické stanovisko?

Moje filozofické stanovisko ovlivnil marxismus, který jsem však chápal pod vlivem G. Lukáse, A. Gramsciho, W. Benjamina, G. Petroviče a K. Kosíka jako otevřenou kritickou teorii společnosti a dějin, a genetický strukturalismus L. Goldmanna jako metodu přístupu k sociálním a kulturním jevům. V 70. a 80. letech jsem se věnoval z hlediska teorie sekularizace vztahu katolicismu a kultury a zkoumal jsem i některé otázky sociální filozofie, např. problémy tradice a historického vědomí. Mým hlavním tématem jsou dějiny českého filozofického myšlení (T. G. Masaryk, J. L. Fischer, J. Patočka, Nietzschev vliv v českých zemích), především pak filozofické přesahy v díle předních osobností české literatury a kultury (H. G. Schauer, F. X. Šalda, O. Březina, česká dekadence, K. Čapek, J. Mukařovský). Pokračoval jsem v práci svých učitelů a později kolegů Jiřího Cetla, Lubomíra Nového a Jiřího Gabriela, kteří z brněnské katedry filozofie vytvořili centrum výzkumu dějin české filozofie, známé jako brněnská historickofilozofická škola. Jsem spoluautorem (s L. Novým, J. Gabrielem, H. Pavlincovou, J. Krobem) řady prací s touto tematikou, například *Česká filozofie ve 20. století* (též vyšlo v USA jako *Czech Philosophy in the XXth Century*), *Slovník českých filozofů*, *Demokracie je diskuse*, *Česká filozofie za protektorátu*, *Česká filozofie 1945–1948*, a autorem monografií *Studie k dějinám českého myšlení 20. století*, *Minulý konec století*, *Dějiny českého filozofického myšlení do roku 1968*, *Česká filozofie v šedesátých letech*, *O Masarykovi*.

V současné době je rozšířeno přesvědčení, že filozofie prochází krizí. Někteří vyjadřují přímo názor o konci filozofie. Souhlasíte s tímto názorem? Pokud ne, v čem lze potom spatřovat šance pro filozofii? Mohl byste, pane profesore, poukázat na příčiny a důsledky aktuální situace filozofie? Mají filozofové a filozofie ještě co říci dnešnímu člověku? Pokud ano, jaké problémy považujete za zvláště důležité pro současného člověka a jeho chápání světa?

Měli bychom odlišovat filozofii jako prostředek k orientaci člověka ve světě, přírodě a společnosti, a filozofii jako akademickou disciplínu. Akademická filozofie předpokládá odbornost, základní odborné znalosti, dovednosti a vědomosti. Ty se však vymezují různě – někdo za ně pokládá znalost řečtiny a latiny, schopnost číst Platóna a Aristotela v originále, jiný znalost němčiny a Kanta, Husserla a Heideggera, jiný znalost logiky, jiný schopnost filozoficky reagovat na společenské poměry. Filozof by měl znát dějiny filozofie, ale neměl by u nich končit, měl by je užívat jako podnět pro řešení současných otázek. Filozof by se neměl chovat jako odborník na všechno a odpovídat na všechny otázky, ale měl by si být vědom toho, že otázky speciálních oborů a otázky společenské přerůstají do otázek filozofických,

do práce s pojmy, do hledání a nalézání souvislostí mezi věcmi a událostmi. K řešení těchto otázek nestačí odbornost speciálních věd. Dějiny filozofie jsou sice zdánlivě pomocnou disciplínou, ale mohou současně být a pro řadu lidí, kteří se filozofií zabývají, také jsou vlastním přístupem k filozofické práci samotné, určitým pojetím filozofování vůbec. Přispívají k vědomí kontinuity, plurality myšlenkových tradic, na které navazujeme, k názorové toleranci, k citlivému vztahu k proměnám vědění a k proměnám v rámci daného vědění i k pochopení ranní, polední, podvečerní a večerní myšlenkové atmosféry určitých kulturních celků. Právě dějiny filozofie ukazují nejlépe napětí mezi nadčasovostí a historicitou filozofie. Na jedné straně je zřejmé, že filozofie řešila a řeší víceméně stálý soubor základních otázek, které se neustále vracejí – problém bytí, prostoru a času, pohybu a vývoje, pravdy a pravdivosti, hodnot a hodnocení. Na druhé straně je filozofie vázána na určitou dobu, vyjadřuje její otázky a reaguje na ně dobově podmíněným způsobem. Mění se tedy současně pojetí filozofie a její role v životě společnosti a jednotlivce.

Filozofie reflektuje a současně spoluvytváří duchovní atmosféru doby. Každá epocha, každé období lidských dějin má v sobě obsažen filozofický potenciál. Tento potenciál může být a také je vyjadřován buď přímo filozofií jako specifickým vztahem člověka ke světu, nebo může být realizován i v jiných formách naší duchovní aktivity. Určité myšlenkové tendence jsou v určitých obdobích a za určité situace aktualizovány i v širší oblasti kultury a v jejích mnohostranných projevech. Nebylo by jistě správné dělat z filozofie výlučnou disciplínu pro vyvolené a nebylo by ani správné zapomínat na odlišnost filozofie a ztotožňovat ji s jinými oblastmi duchovní aktivity člověka.

Filozofie nepřestane být cestou k podstatám, cestou dostat se za zjevné, zdánlivě jasné a nepochybné. V tomto smyslu filozofie není únikem z reality, i když může být útěchou, není ani exaktním návodem k řízení společenských procesů, ale může odpovídat na otázky, co můžeme vědět, co máme činit a v co máme doufat. Smyslem filozofie přece není samotný výklad světa, ale výklad vztahu člověka a světa.

Pedagogické zkušenosti a znalost filozofie Vás opravňují k hodnocení aktuální situace, v níž se česká filozofie nachází. Mohl byste se podělit se čtenáři našeho časopisu o úvahy na toto téma? Jinak řečeno, jak hodnotíte aktuální stav filozofie v Česku? Jaké úkoly, před nimiž stojí filozofové a filozofie v Česku, byste považoval za obzvláště důležité? Jsou tyto úkoly aktuálně řešeny českými filozofy?

Zásadní přeměny české společnosti po listopadu 1989 provází i nebývalý zájem o filozofickou literaturu a studium filozofie. Řada nakladatelství (většinou

nových) vydává původní české filozofické práce a četné překlady předních světových filozofů. Bylo přebudováno ústřední filozofické pracoviště – Filozofický ústav AV ČR – i katedry filozofie na pražské a brněnské filozofické fakultě, byla obnovena tradičně průbojná katedra filozofie na univerzitě v Olomouci, založeny nové katedry filozofie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, na pedagogických fakultách v Praze, Brně a Olomouci a na nových regionálních univerzitách v Ostravě, Plzni, Českých Budějovicích, Pardubicích, Ústí nad Labem a Hradci Králové. Významně je filozofie zastoupena i na Fakultě humanitních věd a Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, na katolických teologických fakultách v Praze, Olomouci a Českých Budějovicích a na Evangelické teologické fakultě v Praze. Výrazněji a diferencovaněji se na těchto pracovištích začali postupně prosazovat příslušníci střední generace a představitelé generace nejmladší. Rozšířily se významně možnosti k formulování vyhraněnějších názorů a k formování různých skupin filozofů. V české filozofii lze dnes mluvit o různých proudech a zájmových orientacích: o směru fenomenologickém, heideggerovském, scientistickém, filozoficko-ekologickém, etizujícím a antropologizujícím, o stoupcích analytické filozofie a filozofie jazyka nebo hermeneutiky. Poměrně velkou skupinu tvoří autoři zaměřeni na dějiny filozofie, na problémy sociální, morální a politické filozofie, na současnou světovou filozofii, filozofii náboženství, problematiku vztahu filozofie a vědy a na problémy logiky.

Pane profesore, jak vnímáte roli vědy a vědeckého pokroku v kontextu dnešní civilizace? Technika, kterou člověk aktuálně disponuje, umožňuje řešit problémy spjaté s různými praktickými aspekty lidského života. Technika učinila život snadnějším a pohodlnějším. Nicméně rozvoj vědeckého poznání a technický pokrok dostaly člověka do nové situace vůči přírodě a také sobě samému i jinému člověku. Člověk stanul tváří v tvář novým ekologickým a morálním problémům. Máte za to, pane profesore, že dnešní člověk chápe svou situaci a je schopen dát uspokojivé odpovědi na otázky, jež jej trápí a jež se týkají třeba přírody (ekologie) a problémů bioetiky? Jaké otázky byste v případě těchto oblastí považoval za ty, které vyžadují naléhavé odpovědi?

Během svého života vstupujeme do mnohých souřadnic. Mají různou povahu. V určitých situacích se vyžaduje určité chování, v určitých skupinách (rodina, kolektiv, přátelé) se předpokládá určitý typ vztahů, seznamujeme se s určitou nutnou sumou poznatků, mluvíme určitým jazykem. Většinu těchto aspektů našeho života si nemusíme neustále zdůvodňovat a obhajovat, jsou zde a my jsme jejich součástí.

Jaká měřítká máme používat, abychom vůbec mohli zodpovědně říci, že je něco pokrokovější než jiné? Odehrává se společenský vývoj skutečně po vzestupné linii, nebo se pohybujeme v kruhu, nebo dokonce zlatý věk už byl někde na začátku a teď se pohybujeme po sestupné linii až k úplnému kolapsu celé civilizace? Některé věci se zdají být jasné – můžeme přece zaznamenávat rozvoj a přímo pokrok vědeckého poznání například v lékařství, v přírodních a technických vědách, objevy a vynálezy změnilы svět. Ale ani toto měřítko nemůže být jednoznačné. Svět se, pravda, změnil, ale otázka je, zda k lepšímu. Technický vývoj přinesl přece také ničivé zbraně a klade stále větší nároky na přírodní zdroje a jakoby podřezává větev, na které sedíme.

Máme tedy myšlenku pokroku opustit jako pouhou naši iluzi nebo dokonce jako jednu z příčin neblahé situace lidské civilizace? Vždyť víme, že je příznačná pro naši evropskou kulturu a že v jiných kulturních okruzích není plně pochopitelná. Skončilo jedno z velkých vyprávění o emancipaci člověka? Lidské usilování je ovšem stále zcela přirozeně neseno nadějí a také nadějí na lepší budoucnost. Nechceme snad pouze setrvačně živořit, ale skutečně žít s určitou perspektivou. Zcela přirozeně se ptáme nejen na to, odkud přicházíme, ale také na to, kam vlastně jdeme. Diskutovat o budoucnosti znamená také a zejména diskutovat o přítomnosti. Někteří dnes obviňují rozum a jeho prosazování jako příčinu ničení Země, přírody a životního prostředí, jako příčinu rozkladu lidských hodnot, zhroutilí morálky. Propojení ekonomiky, techniky a vědy přineslo určité části lidstva život v pohodlí, příjemnou konzumaci požitků a informací, současně však stále větší závislost na našich vlastních výtvorech a svým způsobem větší bezmocnost než dříve. Značná část lidstva o těchto vymoženostech a stínech civilizace stále jenom možná sní. Můžeme vůbec dnes vytvářet projekty budoucnosti? Není naše doba dobou zhroutilí všech projektů, nenastal nakonec opravdu konec dějin, nebyl, jak někteří tvrdí, už nalezen ten správný model uspořádání lidské společnosti a nejde nyní pouze o to, aby se postupně rozšířil po celém světě? Nebo je všechno úplně jinak a můžeme očekávat spíše srážku civilizací, kterou vyvolává napětí mezi jednotlivými kulturními okruhy našeho světa? Může dnes někdo vůbec v širší míře uplatňovat své vidění světa, chtít po jiných, aby ho přijali, ospravedlňovat nárok na to, že je držitelem obecně platné pravdy? Tyto a další otázky a pochybnosti by však asi neměly být důvodem k odmítnutí racionality a vědy. Osvícenci přehnali svůj dějinný optimismus, ale zřejmě měli pravdu v tom, že překonání krize nelze očekávat od mimorozumového či nerozumového, ale naopak od uznání práva, nároku a schopnosti rozumu.

Pane profesore, jak se díváte na budoucnost člověka jak ve smyslu jeho individuální, tak i kolektivní existence (lidstva)? Je názor, že evropský člověk opouští racionalismus a noří se do iracionálního myšlení náboženské provenience nebo tzv. pragmatického materialismu, oprávněný? Hrozí nám nový středověk nebo konzumerismus upadajícího Říma? Možná existuje i nějaké jiné východisko? Jsou tyto otázky hodny filozofické reflexe?

Unifikace kultur podporovaná masovými médii vyvolává pro mnohé překvapivé, v zásadě však pochopitelné obranné reflexy, projevující se v tradicionalismu, ochraně parciálních, národních, regionálních, lokálních specifík. A tak se i v současných proměnách setkáváme často s nečekanými návraty do minulosti, spojenými s hledáním a potvrzováním nejen identity národních a státních společenství, ale také identity osobní. Jsme často rozpačitými svědky návratu dějin či návratu do dějin, návratu starých nacionalistických tužeb a mýtů, historické nedůvěry, předsudků a stereotypů, a to ve jménu společenství paměti, nebo dokonce národní paměti. Nestačí proti tomu moralizovat ani racionálně polemizovat, i když to musíme také dělat, protože to vše má navíc kompenzační charakter i vzhledem k novým a vznikajícím nejistotám. V této souvislosti bývá připomínáno i rozdvojení racionality a subjektivity – racionality, přesvědčené navzdory chaosu o racionální zákonitosti světa, a subjektivity, niternosti člověka, který v sobě nese vše, co je vědecky nerozhodnutelné – svobodu, naději, lásku, víru, krásu, hodnoty.

Pane profesore, patříte ke generaci žijící v době, kdy v naší části světa probíhaly hluboké politické a společenské změny. Měl jste možnost žít v socialistickém Československu i v systému liberální demokracie v nezávislé a samostatné České republice, jež je dnes členem Evropské unie. Jak podle Vás tyto změny ovlivnily a ovlivňují utváření české politické a národní identity? Jak by měla současná Česká republika vypadat?

Geografická poloha českých zemí se všemi problémy existence malého národa ve střední Evropě přispěla k tomu, že se názory české společnosti tvořily jako průsečík různých myšlenkových, politických a kulturních proudů a tendencí, ve kterém se s různou mírou citlivosti, důslednosti a samostatnosti reagovalo na rozdílné vlivy, které přicházely z různých jazykových a sociokulturních oblastí. Česko nikdy neztratilo kontakt se Západem, proto přechod k liberální demokracii byl přijímán s nadějami jako návrat do Evropy. V posledním období se však v Česku změnila společenská atmosféra, společnost se pod vlivem řady okolností, prohloubení

majetkových rozdílů výrazně názorově a politicky polarizovala. Přibývá negativních jevů. Nepodařilo se vyřešit romský problém a začlenit naše Romy do společnosti. Roste agresivita lidí vůči lékařům, zdravotnickému personálu, sociálním pracovníkům, učitelům a úředníkům státní nebo obecní správy i vůči ostatním lidem. Přibývá vandalismu, ničení a poškozování veřejného prostoru, veřejných dopravních prostředků, čekáren veřejné dopravy, parků a hřbitovů. To pak přináší překvapivou podporu extremistickým organizacím a seskupením pravicovým i levicovým.

Tomáš Garrigue Masaryk – filozof a politik – je pro Čechy (a Slováky) nepochybně výjimečnou postavou. Jde o prvního a nejdéle úřadujícího prezidenta Československa (prezidentem byl zvolen čtyřikrát), nazývaného „otcem československého národa“ a považovaného za symbol nezávislosti. Ve Vašich filozofických úvahách zaujímají ideje T. G. Masaryka zvláštní místo. Svědčí o tom Vaše publikace. Jste nepochybně výjimečným znalcem díla T. G. Masaryka. Je současná liberální demokracie, v níž česká společnost žije, tou demokracií, kterou předpokládal T. G. Masaryk? Které Masarykovy myšlenky jsou dnes zvláště aktuální, nebo ke kterým je třeba se při utváření společenského života a demokracie vrátit? Je třeba hledat alternativu k současné demokracii? Potřebuje dnešní člověk novou vizi budoucnosti, nový způsob uspořádání lidské společnosti?

Pro T. G. Masaryka byl problém krize moderního člověka a jejího překonání součástí jeho filozofie člověka a spolu s filozofií dějin a politiky jedním z klíčových problémů, kterému se věnoval v řadě prací. Krize moderního člověka je krizí duchovní, kulturní, je to krize vědy, náboženství a morálky. Masaryk je přesvědčen o tom, že krizi moderního člověka i krizi moderní doby lze řešit obnovou světového názoru prostřednictvím nového pojetí vědy a moderního typu náboženství. Náboženskost však nelze u Masaryka ztotožňovat s mýtem nebo s církví, jejími základními rysy jsou podle Masaryka víra v osobního Boha, jeho uznání za svrchovaného a neustále přítomného stvořitele a tvořitele, víra v nesmrtelnost duše a hledisko věčnosti, které se projevuje i v lásce k bližním. Náboženství je osobní, žitý vztah k řádu, je to zápas o smysl a řád. Masarykova filozofie jako tázání po smyslu lidského života se prolíná s jeho druhým velkým tématem – s otázkou po smyslu dějin, politiky a společenského soužití lidí. Někdy se uvádí, že tato dvě témata spolu u Masaryka souvisejí, že podobně jako Jan Patočka spojuje péči o duši s péčí o polis. Na otázku, zda měnit člověka nebo poměry, odpovídá Masaryk v tomto kontextu, že je třeba v první řadě provést revoluci hlav a srdcí, změnit a vnitřně obrodit člověka, aby tento člověk mohl změnit poměry.

Masaryk později ve svých dějinně filozofických tezích vyjádřil názor, že moderní doba přináší vítězství demokracie nad teokracií. Otázkou je, zda může Masarykovo pojetí demokracie, kterou nechápal pouze jako mechanismus přijímání politických rozhodnutí, ale především jako způsob života, obstát i dnes, kdy například skončil věk velkých politických stran, reprezentujících hegemonické odpovědi na otázky průmyslové modernosti, a nastoupila éra postrepresentativní demokracie, kterou charakterizuje přímá akce, squatting, protesty v karnevalovém stylu, horizontální kooperace aktérů politických akcí prostřednictvím sociálních sítí na internetu místo stranických aparátů, soustředění se na tady a teď místo promyšlené přípravy na případnou žádoucí společenskou změnu, a kdy o povaze společenských rozhodnutí rozhodují nevolené instituce jako Evropská komise, Mezinárodní měnový fond či Evropská centrální banka.

Pane profesore, česká společnost je považována za jednu z nejvíce sekularizovaných společností Evropy. Jaké faktory mají na tento stav vliv? Bude dosavadní obrana společenského a politického života proti jeho konfesionalizaci i nadále účinná v době volného pohybu evropských společenství a nepříznivé demografické situace autochtonního obyvatelstva, a především v situaci rostoucího náboženského napětí v Evropě mezi vyznavači islámu a křesťany? Hovoří se dokonce o globální konfrontaci islámu a křesťanství. Jakou cestou by se měla ubírat česká společnost?

Jakou cestu si má vybrat česká společnost? Historie českého národa, nárazy, kterým byl několikrát vystaven, vedly k výrazné sekularizaci české společnosti, která je církevně nenáboženská, antispekulativní, vzdálená mysticismu. Současně však česká společnost není lhostejná k morálním, humanistickým a demokratickým problémům. Česká národní povaha se údajně vyznačuje střízlivostí, věcností, úctou k faktům, k reálné činnosti, konkrétní, třeba drobné práci a odmítáním spekulací, fantazírování, iracionality. Tato mentalita má však i svou druhou tvář – opatrnictví, nedůvěřivost, přizemnost, povrchnost, neschopnost citovosti, neochotu k oběti.

Pane profesore, Evropa a spolu s ní i členské státy Evropské unie se nacházejí ve zvláštní politické situaci. Tato situace je specifická jak v evropském, tak i globálním rozměru. V globálním aspektu máme co do činění s posilováním fundamentalistických náboženských hnutí, zvláště islámu, a vojenskými zásahy Spojených států amerických a západní Evropy. Je to doba konfrontace fundamentalismů, především náboženských. Stejně tak je pro mír v Evropě i ve světě nebezpečná situace na

Ukrajíně, a to o to více, že se účastníci konfliktu nikterak nesnaží řešit vzniklé problémy mírovou cestou. Právě naopak, jasně preferují silová, vojenská řešení. Co si myslíte o budoucnosti Evropy a zemí v blízkém sousedství?

Jaký mám názor na budoucnost Evropy a s námi sousedících zemí? Evropskou unii jsme u nás chápali jako přirozené společenství evropských států a národů, spojených dějinami a způsobem myšlení, jako obranu proti extremismu a fundamentalismu. Poslední události, zejména řešení problémů Řecka a neschopnost reagovat účinně na migrační krizi, podle mne ukazují, že Evropská unie a její orgány selhaly a občané přestávají Evropě důvěřovat. Přesto zůstávám optimistou a věřím, že Evropa své problémy vyřeší. Je však možné, že ať už budoucnost světa půjde jakýmkoliv směrem, zřejmě bude méně evropská či euroatlantická než jeho přítomnost či nedávná minulost. Nejen v geopolitické, ale i v kulturní budoucnosti světa bude méně Západu než dnes. Ztrátu hegemonie a ústup Západu však nelze přeceňovat. Normy a hodnoty často překvapivě přežívají podmínky svého vzniku, západní evropská kultura má navíc velkou schopnost vstřebávat jiné tradice a podněty.

Pane profesore, jistě jsou nějaké otázky, které jsme v našem krátkém rozhovoru nemohli probrat. Chtěl byste na závěr připojit pár slov a podělit se s námi o to, co v současnosti považujete ve filozofii za důležité?

Otázkou pro mne zůstává mezinárodní spolupráce filozofů. Po roce 1989 naši filozofové rozvíjeli intenzivně spolupráci s univerzitami na Západě, naše katedra s francouzskými univerzitami v Paříži, Dijonu, Lyonu, s univerzitou v Hannoveru, s Anglií nebo Španělskem. Přirozená je spolupráce se slovenskými filozofy v Bratislavě a Košicích. Zásluhou profesora Czesława Głombika jsme však začali významně spolupracovat i s Katowicemi a oceňuji iniciativu profesora Andrzej Zachariasze a kolektivu univerzity v Rzeszowě při organizování spolupráce slovanských filozofů. Jedná se o to, aby se všechny tyto formy zahraniční spolupráce dále rozvíjely, aby se staly přirozenou součástí a potřebou práce mladých filozofů.

Rozhovor vedla Katarzyna M. Cwynar¹

1 Rozhovor byl uveřejněn v časopise *ΣΟΦΙΑ. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich* (Rzeszów), roč. 15, 2015, s. 393–401. Přetiskujeme jej s laskavým svolením šéfredaktora časopisu prof. dr hab. Andrzej L. Zachariasze a dr. Katarzyny M. Cwynar. Otázky do češtiny přeložil Mgr. Roman Madeckí, Ph.D.